

Op weg naar zelfstandigheid

16-27

Samenwerken aan de toekomst van jongeren: 16–27 jaar

Handreiking voor gemeenten

Colofon

Tekst Linda van Middelkoop, Martijn van Wietmarschen, Pink Hilverdink, José Vianen

Met medewerking van Christine Kuiper, Petra van Leeuwen, Gery Lammersen, Bas Wijnen, Joanne van den Eijnden

Samenstelling Christiane Kasdorp, Joanka Prakken

Eindredactie Rinske Bijl

Vormgeving Punt Grafisch Ontwerp

Illustraties Digitale Klerken

Fotografie Martine Hoving

Wij zijn gemeenten erkentelijk voor het delen van hun praktijkervaring.

De handreiking en de toolkit zijn producten van Aanpak 16-27. Daarin werken Rijk, gemeenten, het Nederlands Jeugdinstituut, Movisie, Divosa en de VNG samen om jongeren in een kwetsbare positie op weg te helpen naar zelfstandigheid. Zodat niet iedere gemeente of professional het wiel opnieuw hoeft uit te vinden.

Utrecht, oktober 2017

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het ministerie van VWS.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. 18 jaar en dan?	5
2. Jongeren op weg naar zelfstandigheid	6
3. Het stappenplan	9
4. Ruimte in wet- en regelgeving	29

Inleiding

Hoe ontwikkel je een integrale aanpak voor de participatie van jongeren (16-27 jaar) in kwetsbare posities? Dit document ondersteunt medewerkers van gemeenten bij alle stappen van dit beleidsproces. Het is een handreiking naar beleidsmakers die de participatie van jongeren in kwetsbare posities willen verbeteren.

Dit document is de herziene versie van de handreiking 'Van 18-min naar 18-plus, handreiking voor gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid' (2016). In deze versie is het stappenplan verder ontwikkeld aan de hand van de nieuwste inzichten en ervaringen. Zo sluit het stappenplan (nog) beter aan op de vragen en behoeften vanuit de praktijk.

Het stappenplan is expliciet niet voorschrijvend bedoeld. We geven geen beschrijving van het enige en juiste pad dat een ieder moet doorlopen en de beschreven stappen hoeven niet in deze volgorde doorlopen te worden. Maak in plaats daarvan vooral gebruik van de kennis en mogelijkheden die passen bij je eigen gemeente.

Handreiking professionals

Gemeenten werken in dit proces samen met uitvoerende organisaties en professionals. Ieder heeft een eigen taak in het realiseren van ononderbroken ondersteuning voor jongeren. Voor professionals is er daarom een aparte handreiking gemaakt met een stappenplan dat aansluit bij het stappenplan in deze handreiking. Beide zijn tenslotte niet los van elkaar te zien.

Ook is er de Toolkit 16-27. Dit is een beknopte versie van de handreiking, maar biedt extra informatie zoals uitgewerkte persona's, tipsheets en het wettenschema voor kinderen en jongeren.

Updates en contact

Een integrale en toekomstgerichte aanpak voor jongeren is bij alle betrokken partijen nog volop in ontwikkeling. Wat we hierover weten is vooral gebaseerd op praktijkervaringen. Er is nog nauwelijks wetenschappelijk onderbouwde kennis op dit thema beschikbaar. Nieuwe inzichten en voorbeelden verwerken wij in volgende edities van de handreiking en de toolkit. Ga daarvoor naar www.16-27.nl. Via de nieuwsbrief 16-27 houden we je graag op de hoogte. Eigen praktijkvoorbeelden, vragen of suggesties: mail naar projectleider Bas Wijnen b.wijnen@nji.nl of info@16-27.nl.

Leeswijzer

- Na de inleiding op de problematiek in hoofdstuk 1, lees je in hoofdstuk 2 meer over jongeren in kwetsbare posities. Wat weten we over de levensfase van 16 tot 27 jaar? Wat zijn de oorzaken van mogelijke kwetsbaarheid in deze levensfase?
- Het stappenplan in hoofdstuk 3 ondersteunt je bij het ontwikkelen en implementeren van een integrale aanpak in je gemeente. Je vindt er tips en voorbeelden van verschillende gemeenten.
- In hoofdstuk 4 geven we voorbeelden van ruimte in wet- en regelgeving.

1 18 jaar en dan?

Voor jongeren verandert er bij het ouder worden veel: ze gaan zelfstandig wonen, hun eigen geld verdienen en steeds meer beslissingen zelf nemen. De meeste jongeren leren dit vanzelf, met vallen en opstaan en met ondersteuning van ouders en vrienden. Maar niet voor alle jongeren is dat vanzelfsprekend. Er is een groep van circa 15 procent die zich in een kwetsbare positie bevindt en waarbij het goed is ze te volgen in hun route naar volwassenheid. Het uiteindelijke doel is dat ook deze jongeren zo zelfstandig mogelijk participeren in de samenleving. Als gemeente kun je hen waar nodig ondersteunen bij de overgang naar volwassenheid.

Verantwoordelijkheid gemeenten

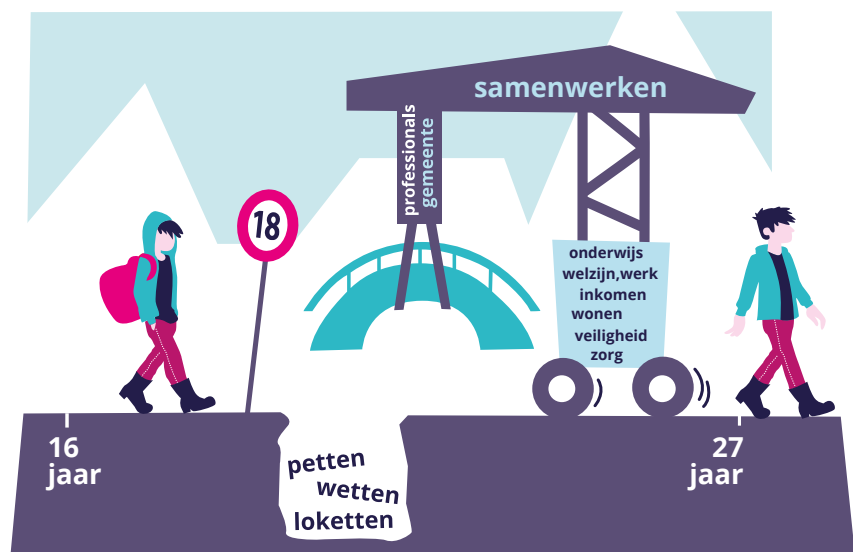
De problematiek van de overgang van jeugd naar volwassenheid is niet nieuw. Wel nieuw is de verantwoordelijkheid van gemeenten om een integrale aanpak hiervoor te ontwikkelen. Gemeenten proberen grip te krijgen op de samenhang van alle wetten en de mogelijkheid om jongeren de ondersteuning te geven waaraan zij behoefte hebben.

Wettelijke kaders

Sinds 1 januari 2015 is de zorg en ondersteuning voor jongeren onder de 18 jaar voor een belangrijk deel belegd in de Jeugdwet. Vanaf 18 jaar vallen zij onder de Wmo 2015. Ook andere wettelijke kaders, zoals de Zorgverzekeringswet, de Participatiewet, onderwijswetten en de Wet langdurige zorg zijn van belang bij de overgang na het achttiende levensjaar. Op basis van de Wmo 2015 (Artikel 2.1.2. vierde lid, onderdeel e) zijn gemeenten verplicht in een beleidsplan op te nemen op welke wijze zij de continuïteit van ondersteuning aan de jongeren vanuit de Jeugdwet waarborgen. Ook hebben gemeenten de wettelijke plicht om op basis van RMC-wetgeving (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie) voortijdig schoolverlaten (vsv) te voorkomen voor alle jongeren.

18-/18+ -> 16-27

In deze handreiking spreken we over 16-27 in plaats van 18-/18+, waaronder de problematiek ook bekend staat. Dit doen we vanuit het inzicht dat dit de leeftijdsfase is waarin jongeren in kwetsbare posities doorlopende ondersteuning nodig hebben. Ondersteuning die niet begint of eindigt bij het 18e levensjaar.

2 Jongeren op weg naar zelfstandigheid

Jongeren die zich in een kwetsbare positie bevinden, hebben problemen op verschillende leefgebieden en krijgen vanaf hun achttiende te maken met wetgeving en beroepspraktijken die niet goed aansluiten bij hun behoeften. Wie zijn deze jongeren, waar lopen ze tegenaan en aan welke begeleiding hebben zij behoefte?

De kwetsbare adolescentiefase

Tussen de 16 en 27 jaar doorlopen jongeren een fase die ook wel adolescentie wordt genoemd. In deze periode verwachten we steeds meer zelfstandigheid en zelfredzaamheid van hen. In deze levensfase zijn hun lichaam en hersenen nog volop in ontwikkeling en verandert de hormoonhuishouding. De ontwikkeling van de hersenen loopt door tot rond hun 25ste. Pas in de late adolescentie ontwikkelt zich de prefrontale cortex. Dit onderdeel van de hersenen is onder andere verantwoordelijk voor de 'sociale cognitie': het begrijpen van jezelf en anderen, zelfevaluatie en een inschatting kunnen maken van andermans emoties. Bij de meeste mensen ontwikkelt dit deel van de hersenen zich tot ver in de volwassenheid en leren ze omgaan met vragen en emoties.

De meeste jongeren doorlopen de adolescentie goed. Volwassen worden gaat gepaard met experimenteren, risico's nemen, het avontuur opzoeken, fouten maken, vallen en opstaan. Vaak kiezen jongeren voor profijt op de korte termijn. Wat de consequenties op de wat langere termijn zijn, boeit ze niet zo. Met wat hulp van ouders en vrienden slagen de meeste jongeren erin om zelfstandig en onafhankelijk te functioneren. Ze vinden het leuk om nieuwe dingen te leren en hebben geen moeite met de veranderingen waarmee ze te maken krijgen.

Maar de adolescentiefase kent ook een aantal risico's. Op de manifestatie van psychische problemen bijvoorbeeld: driekwart van alle psychiatrische stoornissen openbaart zich voor het 25ste levensjaar. Een deel van de jongeren gebruikt alcohol of drugs, of vertoont normafwijkend gedrag. Dat vergroot de kans op psychische en sociaal-maatschappelijke problemen. Door deze risico's kunnen voor jongeren in kwetsbare posities op een of meer leefgebieden problemen ontstaan of verergeren. De kans daarop is groter op overgangsmomenten, zoals de overgang van minder- naar meerderjarigheid. Van de ene op de andere dag is een jongere voor de wet meerderjarig (*sudden adulthood*) en krijgt met andere rechten en plichten te maken. Geen enkele jongere is echter op zijn of haar 18e verjaardag geestelijk en lichamelijk volgroeid en in staat volledig onafhankelijk in de maatschappij te functioneren.

Het ontstaan van kwetsbaarheid komt door een disbalans tussen beschermende factoren en risicofactoren. Tegenover risicofactoren als schooluitval, een stoornis of drugsgebruik kunnen positieve factoren staan als steun van betekenisvolle volwassenen, een constructieve vrijetijdsbesteding, het gevoel hebben erbij te horen, schoolmotivatie, waardoor een positieve identiteit ontstaat. Als die balans wankelt, bestaat de kans dat op één en vaak meer leefgebieden (financiën, school, thuis, werk, vrije tijd) problemen ontstaan. Jongeren missen dan de veerkracht om de vragen en uitdagingen bij het volwassen worden zelfstandig uit te voeren.

Kwetsbare adolescentie, om wie gaat het?

Naar schatting bevindt 15 procent van de jongeren zich in een kwetsbare positie. Bij hen verloopt de weg naar volwassenheid minder soepel door risico's die zij onderweg tegenkomen op een of meer leefgebieden. Dat zijn ruim 350.000 jongeren bij wie leren, werken, zelfstandig wonen, sociale relaties of zelfredzaamheid niet vanzelf gaan. Zoals bijvoorbeeld jongeren met een lichte verstandelijke beperking, dak- en thuisloze jongeren, voortijdig schoolverlaters, overbelaste jongeren (met meervoudige persoonlijke en ontwikkelingsproblemen), spookjongeren (die niet ingeschreven staan in de Basisregistratie Personen van hun gemeente), vluchtelingen en asielzoekers. Vaak is er overlap tussen deze groepen. In de Toolkit 16-27 vind je meer informatie over de verschillende groepen jongeren.

Als een jongere in een kwetsbare positie 18 wordt, valt hij of zij niet meer onder de Jeugdwet en verlaat de beschermde omgeving van school en jeugdhulp. Nu krijgt de jongere te maken met de vraaggerichte Wmo en de meer eisen stellende Participatiewet. En met regelingen en instanties die gericht zijn op volwassenen en een zekere mate van zelfredzaamheid veronderstellen. Een zorgverzekering, woonruimte, werk en andere zaken moeten ineens zelf geregeld worden. Dat gaat lang niet bij iedere jongere goed. Sommige van deze jongeren moeten daarnaast ook keuzes maken over de ondersteuning die ze krijgen. Bijvoorbeeld om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten of te werken aan hun zelfredzaamheid. Niet alle jongeren lopen daar warm voor. Ze zijn 'zorgmoe', hebben geen zin meer om naar school te gaan of lopen vast in allerlei ingewikkelde procedures en plichten. Blij met hun nieuw verworven vrijheid, overschatten zij zichzelf en zien het nut van begeleiding niet in.

Op welke leeftijdsfase ligt de focus?

Om jongeren adequaat te kunnen ondersteunen bij de overgang naar volwassenheid is het zaak op tijd te beginnen. Door in het 16e levensjaar te starten is er voldoende tijd om alle acties voor een doorlopende ondersteuning in kaart te brengen en uit te voeren. Als eindpunt kan de leeftijd van 27 jaar gehanteerd worden. Dit sluit aan bij het regime van de Participatiewet: tot je 27e is het uitgangspunt leren of werken. Focussen op de leeftijdsfase van 16 tot 27 jaar lijkt daarom het meest logisch.

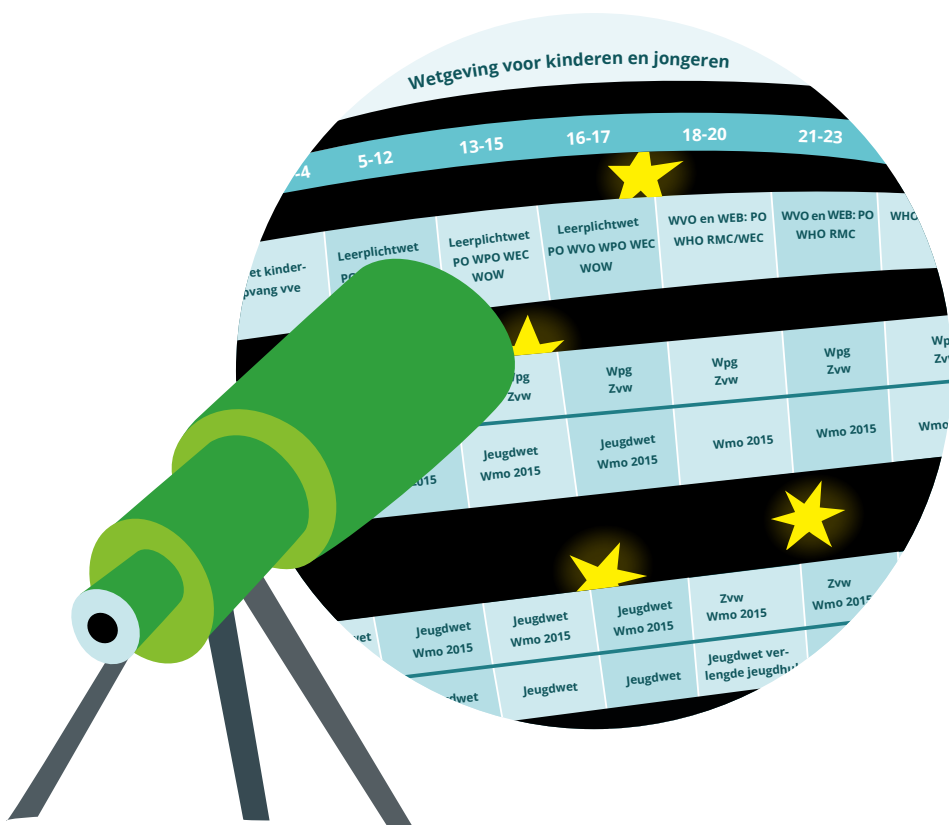
De rol van gemeenten

Wetgeving en beroepspraktijken sluiten niet goed aan bij de behoeften van jongeren in een kwetsbare positie tijdens hun overgang naar volwassenheid. Voorheen was dat vooral een probleem van professionals uit onderwijs, welzijn, jeugdhulp, zorg, werk en inkomen. Maar sinds de decentralisaties zijn gemeenten verantwoordelijk geworden voor ondersteuning op het gebied van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en arbeidsparticipatie. Hierdoor krijgen ze in hun beleid met alle daarmee samenhangende wettelijke regelingen te maken en is de problematiek van deze jongeren ook zichtbaarder geworden.

Dankzij die nieuwe verantwoordelijkheid hebben gemeenten veel meer dan voorheen de mogelijkheid om de problemen van jongeren integraal aan te pakken. Zij kunnen sturen op samenwerking en ontschotting binnen het sociaal domein. Het gaat immers om jongeren bij wie vaak niet alleen de nodige instanties en hulpverleners betrokken zijn, maar ook verschillende gemeentelijke afdelingen. Gemeenten staan voor de uitdaging ervoor te zorgen dat deze jongeren kunnen rekenen op een sluitende aanpak en geen last hebben van de verschillende wetten, loketten en petten. Sterker nog, gemeenten hebben expliciet de opdracht om jongeren waar nodig integrale dienstverlening te bieden. Volgens de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Artikel 2.1.2. vierde lid, onderdeel e) dienen gemeenten in een beleidsplan op te nemen op welke wijze zij de continuïteit van ondersteuning waarborgen aan de jongeren die tot hun 18e onder de Jeugdwet vallen.

De uitdaging: integraal en toekomstgericht

Zowel gemeenten als professionals zijn zich in toenemende mate bewust van het belang om hierin gezamenlijk op te trekken. Samen kunnen ze deze jongeren zo ondersteunen om naar vermogen te participeren in de maatschappij. Als gemeenten en professionals elkaar weten te vinden en in gesprek gaan, kunnen zij op basis van de wettelijke kaders een integrale en toekomstgerichte aanpak opzetten.

3 Het stappenplan

Hoe ontwikkel en implementeer je een integrale aanpak? Dit stappenplan ondersteunt je bij dit proces. Je vindt hierin concrete handvatten en inspirerende voorbeelden uit andere gemeenten om direct mee aan de slag te gaan.

2.1 De stappen

Fase 1: Verkennen

Stap 1: Bepaal de doelgroep en analyseer de lokale situatie

Stap 2: Creëer structurele inbreng van jongeren in beleid en uitvoering

Stap 3: Breng alle partners en rollen in beeld en faciliteer interne en externe samenwerking

Fase 2: Verbeelden

Stap 4: Bepaal samen de gewenste ambities

Stap 5: Vertaal je ambities naar concrete en meetbare resultaten

Fase 3: Vormgeven

Stap 6: Zorg voor aansluiting tussen de ambities en het aanbod aan voorzieningen en activiteiten

Stap 7: Bepaal je kwaliteitseisen

Stap 8: Pak de beleidsruimte

Fase 4: Verankeren

Stap 9: Bepaal en monitor de geleverde outcome

Stap 10: Bepaal verbeteracties

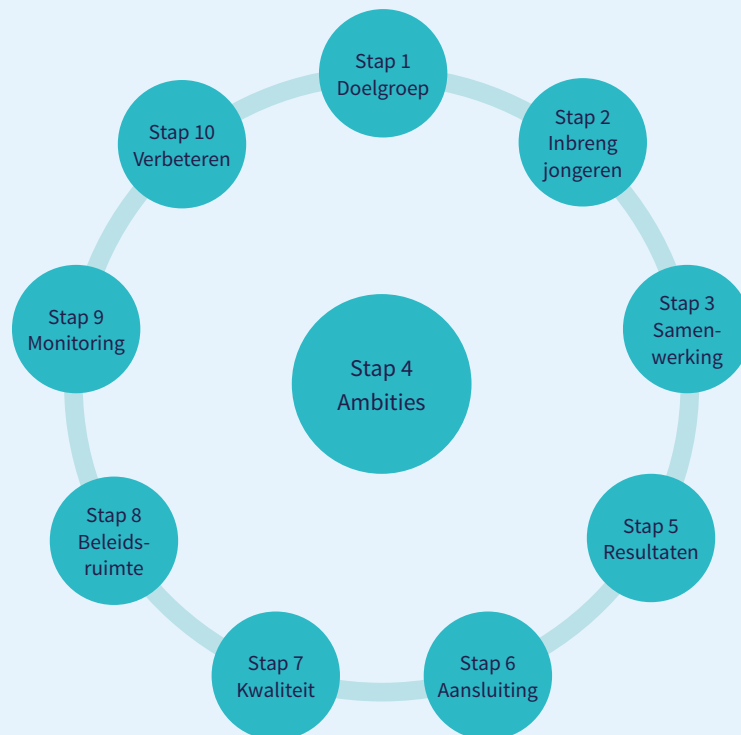
Tip: Kijk naar wat werkt

In dit stappenplan hebben we ons laten inspireren door de fasen van Waarderend Organiseren (verkennen, verbeelden, vormgeven en verankeren). *Appreciative Inquiry* ofwel Waarderend Organiseren is een mogelijke veranderaanpak voor dit vraagstuk. Het richt zich niet op knelpunten en belemmeringen, maar op wat kan en wat wenselijk is. Je kijkt naar wat werkt in veranderen, organiseren en vernieuwen en legt daarmee de focus op versterking van het positieve. Dat sluit ook aan bij het werken met jongeren en hun toekomstplan. *Practice what you preach.*

Tip van gemeenten: Zet de ambitie centraal

Een andere manier om naar dit proces te kijken is door de ambitie centraal te zetten.

- Zet stap vier centraal: de ambitie en de impact die je wilt maken.
- Visualiseer het stappenplan door de gewenste impact en ambities in het midden te zetten en de te nemen stappen als omringende elementen.
- Kies welke elementen of stappen nodig zijn voor jouw gemeente/integrale beleid.

2.2 Toelichting stappenplan

Fase 1: Verkennen

In deze fase bepaal je welke partners nodig zijn en benader je deze voor samenwerking. Samen inventariseer je welke kennis, informatie en goede voorbeelden er al zijn. Het gaat daarbij zowel om feiten en cijfers als om concrete beschrijvingen van jongeren in een kwetsbare positie. Breng gezamenlijk in beeld om wie het gaat, wat er precies speelt, waar het al goed gaat en wat beter kan. En bedenk welke organisatorische randvoorwaarden nodig zijn om alle vervolgstappen gedegen uit te kunnen voeren.

Stap 1: Bepaal de doelgroep en analyseer de lokale situatie

Bepaal de doelgroep. Om wie gaat het?

Als je als gemeenten de ondersteuning van en dienstverlening aan jongeren wilt verbeteren, helpt het om eerst de volgende twee vragen te beantwoorden. De keuzes die je hierin maakt, hebben consequenties voor het beleid en de dienstverlening.

Op welke leeftijdsfase richt je je?

De leeftijdsfase van 16 tot 27 jaar lijkt het meest logisch. Op 16-jarige leeftijd zijn jongeren veelal nog goed te benaderen en is er voldoende tijd om de benodigde acties voor het 18e jaar uit te voeren. Eindigen bij het 27e jaar sluit aan bij het regime van de Participatiewet: tot je 27e is het uitgangspunt leren of werken. Maar het is ook mogelijk hier andere keuzes in te maken. Zo kiezen sommige gemeenten voor een aanpak vanaf 12 jaar.

Voor welke groepen jongeren maak je de aanpak?

Een goed uitgangspunt is dat je aansluit bij de vragen en behoeften van jongeren op alle leefdomeinen: wonen, werken, inkomen, onderwijs en zorg. Als gemeente kun je ervoor kiezen om je beleid rondom bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaten, jeugdwerkloosheid en zwerfjongeren meer met elkaar te verbinden.

Analyseer de lokale situatie met behulp van cijfers

Goed jeugdbeleid en een ononderbroken ondersteuning voor iedere jongere van 16 tot 27 jaar begint met kennis over deze jongeren en hun ouders. Je kunt als gemeente de dienstverlening aan jongeren alleen verbeteren als je de doelgroep en de situatie in je eigen gemeente goed in beeld hebt.

Breng in kaart wat hun vragen en behoeften zijn. Verzamel daarvoor eerst de lokale cijfers en maak een goede probleemanalyse. Leg in een werkproces vast hoe je tot deze cijfers gekomen bent en hoe je deze cijfers structureel gaat meten en monitoren.

Analyseer de lokale situatie door gesprekken met jongeren en professionals te voeren

Cijfers alleen zeggen weinig: ze spreken niet voor zich. Je zult ze moeten combineren en interpreteren. Het gaat erom de cijfers te duiden en de achterliggende oorzaken van problemen boven tafel te krijgen. Gemeenten die behoefte hebben aan gedegen kennis van de doelgroep kunnen in gesprek gaan met jongeren en professionals. Een analyse op basis van casuïstiek helpt om de dilemma's op tafel te krijgen vanuit de leefwereld van jongeren en professionals.

Checklist

Acties:

- Bepaal de leeftijdsfase.
- Bepaal om welke groepen jongeren het gaat.
- Check de bepaling van de doelgroep met de jongeren en je partners in stap 2 en 3.
- Verzamel lokale cijfers over de doelgroep en hun situatie.
- Leg in een werkproces vast hoe je tot deze cijfers gekomen bent.
- Bepaal hoe je deze cijfers structureel gaat meten en monitoren.
- Ga met jongeren en professionals in gesprek over hun vragen en behoeften.
- Maak een goede probleemanalyse, waar nodig ook op basis van casuïstiek.

Resultaat:

Je weet op wie je je gaat richten en wat voor deze groep(en) de belangrijkste vragen en problemen zijn.

Een voorbeeld – Den Haag: Stel de jongere en zijn of haar hulpvraag centraal

JONG doet mee! en de Jeugdbondsman Den Haag hebben bij zorgaanbieders geïnventariseerd of zij problemen hebben met de aansluiting van de hulp voor jongeren vanaf 18 jaar. Het gaat om 12 zorgaanbieders die hulp bieden aan jongeren van 16 tot 23 jaar. De belangrijkste knelpunten en aanbevelingen staan in het rapport [Knelpunten aansluiting 18-/18+ in Haaglanden](#). Mede op basis van dit rapport heeft de gemeente Den Haag een analyse en verbeterplan opgesteld om de ondersteuning aan jongeren in kwetsbare posities van 16 - 23 jaar te verbeteren: [Agenda kwetsbare jongeren 16-23](#). In deze context spreekt men meestal over de overgang 18-/18+, maar hier kiest de wethouder bewust voor een aanpak van 16-23 jaar: het gaat immers niet om die ene dag dat een jongere 18 wordt, maar om de voorbereiding op en geleidelijke overgang naar zelfstandigheid.

Meer informatie: Liesbeth Zuidema, jeugd@denhaag.nl

Stap 2: Creëer structurele inbreng van jongeren in beleid en uitvoering

Praat niet alleen over de doelgroep, maar ook met de doelgroep. Het is belangrijk om jongeren en hun ouders te betrekken bij het ontwikkelen en uitvoeren van de aanpak. Geef jongeren met ervaring daadwerkelijk inspraak en invloed, en laat ze op alle stappen en gemaakte keuzes reflecteren.

Denk na over hoe je deze jongeren in kwetsbare posities bejegend. Jongeren die ook na hun achttiende ondersteuning nodig hebben, hebben daar vaak zelf geen behoefte aan. Ze zijn vaak 'zorgmoe', blij met hun nieuw verworven vrijheid, overschatten zichzelf en zien het nut van begeleiding niet in. Dit vraagt om een specifieke benadering en het betrekken van deze jongeren in de aanpak 16-27. Spreek ook hun taal, zodat ze zich begrepen voelen en actief blijven rondom het thema.

Zet jongeren met ervaring in

Jongeren kunnen zelf het beste aangeven waar ze tegenaan lopen en waar ze behoefte aan hebben. Zorg dat je jongeren betreft in dit vraagstuk, zodat je inzicht krijgt in de doelgroep, hun dilemma's, wensen en hun tevredenheid over bestaande voorzieningen. Het helpt je te denken vanuit hun leefwereld, van waaruit je weer verder kunt in de systeemwereld.

Via een jongerenplatform kun je ervaringsdeskundigen structureel betrekken bij de gekozen aanpak. Wellicht is er al een jongerenraad actief in je gemeente die je hiervoor in kunt zetten. Onderzoek of deze jongerenraad kan spreken namens de vastgestelde doelgroep van jongeren in kwetsbare posities en zoek een geschikte vorm voor serieuze deelname in de beleidsontwikkeling.

Checklist

Acties:

- Verdiep je in de houding van jongeren en spreek hun taal.
- Inventariseer bestaande platforms voor jongeren.
- Bepaal in welke vorm je jongeren inspraak en invloed geeft.

Resultaat:

De vragen en behoeftes van jongeren staan centraal in aanpak en beleid.

Een voorbeeld

Structurele inbreng van jongeren in Rheden

De gemeente Rheden ontwikkelt haar integrale aanpak door te luisteren naar jongeren met zorgervaringen en met hen concrete actie-afspraken voor de korte termijn te maken. In 2016 organiseerde de gemeente voor alle inwoners brede tafelgesprekken over sociale voorzieningen. Een tafel ging over de integrale jongerenaanpak. Er waren 16 jongeren aanwezig, geworven via het jongerenwerk (Radar), jongeren netwerk (Zorgbelang) en 2getthere (voor jongeren met afstand tot de arbeidsmarkt). Na afloop wilden ze graag verder praten. Maar de vervolgbijeenkomst mislukte: alle jongeren zegden af.

De gemeente heeft ze daarna uitgedaagd om zelf de volgende bijeenkomst te organiseren. Die uitdaging is door hen opgepakt. De ambtenaren werden uitgenodigd voor een avond in een informele café-achtige setting. Er was geen agenda, alleen een begin- en eindtijd. De agenda maakten ze samen ter plekke, waarbij de jongeren de onderwerpen bepaalden. Ook spraken ze gedragsregels af over samenwerking en het opvolgen van afspraken. Inmiddels, een jaar later, zijn er iedere twee weken bijeenkomsten van de ambtenaren en de jongeren. Deze frequentie past bij het korte termijn-denken van jongeren en geeft ze het gevoel niet vergeten te worden. De gemeente verplicht zich te doen wat wordt afgesproken. De jongeren dragen steeds concrete onderwerpen aan, zoals veiligheid, zorg, werk, scholing en wonen. De kracht van deze aanpak ligt in aansluiten en faciliteren: op jeugd tijden en jeugdplaatsen, met een waarderende houding, met ruimte voor de jongeren om de agenda te bepalen en zonder alles in een vaste structuur te gieten.

De gemeente kan hierdoor ook beter de bestaande wettelijke regelingen aan jongeren uitleggen. Zo is de zoektermijn van vier weken van de Participatiewet uitgelegd en samen onderzocht wat jongeren nodig hebben om die vier weken actief te benutten. De gemeente overweegt nu een app te ontwikkelen, waar jongeren op ieder moment hun vragen over die zoektermijn aan de gemeente en elkaar kunnen stellen. Het jongerenbrein is immers niet ingericht op het bewaren van vragen tot de volgende werkdag, volgens deze gemeente. De gemeente bemiddelt nu ook bij scholen om jongeren zelf voorlichting te laten geven over thema's die hen aangaan, zoals loverboys, cyberpesten en schulden. Dit doen ze met zelfgemaakte folders. De gemeente heeft de productie hiervan gefaciliteerd en geholpen met de teksten.

Tot slot zet de gemeente ervaringsdeskundige jongerencoaches in in buurten. Deze jonge coaches zijn de ogen en oren van de buurt, spreken de taal van jongeren - dat geeft de klik - en brengen ordening aan in hun drukke hoofden. Ze verhelderen de vragen van de jongeren en zijn zo het voorportaal naar werk, inkomen, zorg of huisvesting. Ze worden getraind door onder meer Zorgbelang en 2getthere.

Voor meer informatie over deze aanpak:

Roelie Buter, senior beleidsadviseur gemeente Rheden. r.buter@rheden.nl / Telefoon: 06 25 71 16 65

Een voorbeeld – Amsterdamse jongeren in de lead

Jeugdplatform Amsterdam bestaat uit Amsterdammers die jeugdhulp ontvangen: jongeren van 12 t/m 23 jaar en ouders van kinderen tot 18 jaar. Zij geven gevraagd en ongevraagd advies aan de gemeente Amsterdam én aan instellingen over jeugdhulp en passend onderwijs. [Jeugdplatform Amsterdam](#) heeft de afgelopen jaren ook advies gegeven over onderwerpen die te maken hebben met een soepele overgang naar volwassenheid. Op dit moment praat het platform mee over het toekomstplan: wat te doen als je als jongere 18 jaar wordt en doorgaande begeleiding nodig hebt? Jongeren en ouders bepalen zelf hoe intensief ze aan het platform deelnemen. Dat varieert van lidmaatschap van de formele adviesraad tot deel uitmaken van een flexibele schil van jongeren en ouders die kortdurend over een thema meedenken of enkel over hun ervaringen vertellen.

Daarnaast zijn er twee belangenbehartigers actief. Dit zijn ervaringsdeskundige jongeren en ouders die de ogen, oren en spreekbuis van het Jeugdplatform zijn. Zij signaleren, onderzoeken en verbinden om zo de belangen van de doelgroep te behartigen.

Alle verzamelde ideeën, verhalen en ervaringen worden bijeengebracht in een monitor. Informatie hieruit wordt bijvoorbeeld gebruikt door de belangenbehartigers, als input voor de gesprekken die zij voeren met de gemeente en met aanbieders van zorg en passend onderwijs. Het platform wordt begeleid door Stichting Alexander en Cliëntenbelang Amsterdam.

Een voorbeeld – Een innovatienetwerk

Het innovatienetwerk Tilburg biedt een platform aan iedereen die zich betrokken voelt bij de jeugd. Het innovatienetwerk organiseert en faciliteert concrete activiteiten en werkvormen. Met als doel ruimte bieden om te onderzoeken waar jongeren behoefte aan hebben, ideeën over hebben en in de praktijk tegenaan lopen. Zo vindt er twee keer per jaar een pitchsessie plaats. Iedereen (jongeren, hulpverleners, leerkrachten, ouders, ambtenaren en anderen) kan in deze sessies zijn of haar vernieuwende idee voorleggen aan het aanwezige publiek. Het publiek brengt aan het eind van een sessie zijn stem uit voor het idee dat het meest aanspreekt. Het zijn dus de aanwezigen die beslissen, niet de gemeente. Bij 50 procent of meer van de stemmen krijgt de initiatiefnemer ondersteuning (begeleiding en financieel) bij het verder ontwikkelen van het idee. Sinds 2015 zijn er 43 ideeën ingediend. Daarvan zijn er 22 gepitched en 16 verder ontwikkeld, wat voeding biedt voor een inspirerende en creatieve transformatie.

Op part-up.com/innovatienetwerkjeugd-idee vind je alle ideeën en projecten van het netwerk.

Stap 3: Breng alle partners en rollen in beeld en faciliteer interne en externe samenwerking

Maak een netwerkanalyse of sociale kaart en benoem gezamenlijk met de partners ieders rol. Denk daarbij aan:

- maatschappelijk veld en maatschappelijke voorzieningen
- ervaringsdeskundigen, jongeren met ervaring
- Wmo-adviesraad
- afdelingen binnen de gemeente
- regionale structuren

Gemeenten kunnen uit hun eigen beleidsdocumenten veel informatie halen, dus gebruik deze documenten daar ook voor. Hoe ziet de gemeente haar eigen rol? Vraag hiernaar binnen de interne afdelingen.

Werk samen binnen én buiten de gemeente

Gezien de breedte van de thematiek en problematiek, is samenwerking tussen de verschillende domeinen in de gemeente noodzakelijk. Dat vraagt iets van de interne organisatie van gemeenten. Een integrale samenwerking tussen niet alleen werk en inkomen, jeugd en Wmo, maar ook met onderwijs, schuldhulpverlening en wonen helpt om maatwerk te leveren voor deze jongeren. Het is van belang dat dit onderwerp op het netvlies staat van alle lagen binnen de gemeente: wethouder, college, raad én de strategische, beleidsmatige en uitvoerende ambtenaren.

In de praktijk blijkt vaak dat de doorlopende ondersteuning van jongeren in kwetsbare posities een dusdanig veelomvattend thema is dat het een aparte projectmatige aandacht vraagt. Hierbij zijn een stuurgroep en een verbindende projectleider vaak van toegevoegde waarde binnen én buiten de gemeente.

Vaak zijn samenwerkingspartners ook bezig met dit onderwerp. Betrek hen voortijdig in het proces.

Het kan ook helpen om een of meer kwartiermakers in te stellen. Dat zijn afgevaardigden vanuit de gemeente die samen met betrokken partners het proces op de werkvloer aanjagen. Zorg dat jongeren met ervaring onderdeel zijn van deze groep, zodat zij kunnen adviseren vanuit hun eigen ervaringen.

Benut regionale structuren

Behalve samenwerking binnen de gemeente is ook samenwerking binnen de regio belangrijk. Jongeren vliegen uit en hebben vrienden, activiteiten, opleiding of werk in andere wijken of buiten de eigen dorps- of stadsgrenzen. De aanpak voortijdig schoolverlaten (vsv) vindt in regionaal verband plaats via de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC). De RMC-medewerker werkt samen met een netwerk van instellingen op het gebied van onderwijs, arbeidsvoorziening, justitie, jeugdhulp en welzijnswerk met als doel jongeren zonder startkwalificatie terug naar school of werk te begeleiden. Hierdoor zijn jongeren in kwetsbare posities vaak goed in beeld in de RMC-regio. Ook de financiering van zorg en ondersteuning kan regionaal worden geregeld. Jongeren zijn veelal gericht op een centrumgemeente voor school en vrije tijd.

Benoem opgave voor professional en faciliteer samenwerking

Integrale dienstverlening voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar vraagt nieuw gedrag van uitvoerders van bijvoorbeeld het jongerenloket, de wijkteams en van professionals bij aanbieders. Deze verandering gaat niet vanzelf. Dat vraagt om een gedeeld beeld van de benodigde verandering en om een gesprek met het professionele veld. Medewerkers van organisaties in verschillende domeinen moeten leren om elkaar op te zoeken en met elkaar samen te werken. Faciliteer dat hulpverleners toekomstplannen kunnen maken over de grenzen van hun organisaties heen. Koppel het toekomstplan aan de doorgaande leerlijn van scholen en faciliteer samenwerking tussen professionals op school en in de zorg. En ten slotte, werk samen met werkgevers: houdt rekening met hun belangen en biedt coaching aan werkbegeleiders.

Checklist

Acties:

- Maak een netwerkanalyse en bepaal ieders rol.
- Betrek partners en ervaringsdeskundigen bij het proces.
- Stel kwartiermakers aan.
- Inventariseer regionale samenwerkingspartners en structuren.
- Faciliteer samenwerking tussen professionals.

Resultaat:

Binnen de gemeente en de regio werken partners integraal samen om doorlopende ondersteuning aan jongeren te bieden.

Tip: Het helpt als je partners zelf laat aangeven waar je ze op aan mag spreken m.b.t. dit thema.

Een voorbeeld – Samenwerking op alle vlakken

In de gemeente Amsterdam zijn de beleidsafdelingen jeugd, wonen, zorg, onderwijs en werk en inkomen samen aan de slag gegaan. Eerst hebben ze alle partners in beeld gebracht die zich bezighouden met jongeren in een kwetsbare positie tussen de 16 en 27 jaar. Denk bijvoorbeeld aan beleidsambtenaren van verschillende afdelingen in de stad en de stadsdelen, jeugdhulpaanbieders, zorgaanbieders, zorgverzekeraars en ROC's. Het doel was om beter inzicht te krijgen in wie wat doet met en voor deze jongeren, van preventie tot jeugdbescherming en van maatschappelijke opvang tot jeugddetentie.

Lang niet iedereen kende elkaar, terwijl ze in dezelfde gemeente met dezelfde problematiek werken. Als ze elkaar leren kennen en weten te vinden, kan dat voor een versnelling zorgen. Daarom wilde de gemeente deze partijen meer met elkaar verbinden. Met alle partners is een stadsbrede expertmeeting georganiseerd om knelpunten verder uit te diepen en acties in gang te zetten.

Uit de expertmeeting kwamen een aantal aanbevelingen voort:

1. De doelgroep en hun vraag beter in kaart brengen.
2. Beter samenwerking tussen de partners.
3. Toegankelijk en passend aanbod organiseren.
4. Flexibiliteit en experimenteer ruimte creëren.

De partners ervaren het als een grote meerwaarde dat ze elkaar door de expertmeeting beter weten te vinden. Nu is het van belang dat er een concreet vervolg wordt georganiseerd. Daarin heeft de gemeente Amsterdam een regisserende rol, vanuit met name de afdeling Jeugd, in samenwerking met Onderwijs en Zorg. De gemeente betreft haar partners intensief bij de initiatieven die voortkomen uit de expertmeeting. Zoals de mogelijkheid om het eigen risico voor jongeren in de ggz te vergoeden. Ook investeert de gemeente in de samenwerking tussen zorgprofessionals op de ROC's en de Jongerenpunten in de wijk, die zich richten op toeleiding naar werk of opleiding.

De gemeente maakt mensen vrij voor de samenwerking. Zo is er een regisseur aangesteld met de opdracht om integraal jeugdbeleid te organiseren (voor jongeren in kwetsbare posities 18-/18+) . Deze heeft vaste contactpersonen bij de andere afdelingen. Er ligt hier ook een bestuurlijke opdracht vanuit de wethouder Jeugd, die verantwoordelijkheid draagt voor zorgcontinuïteit. Dit betekent dat de regisseur zich hierop kan beroepen om andere afdelingen in te schakelen om een beter aanbod te organiseren.

Daarnaast geeft de gemeente ruimte aan pilots om te experimenteren met nieuw beleid. Ook worden aanbieders gestimuleerd om te innoveren. Zo kregen zij de kans innovatieve oplossingen voor wachtlijsten te pitchen. Hiervoor was budget vrijgemaakt. De gemeente onderzoekt ook in pilots waar er kan worden afgeweken van (landelijke) regels.

In het kort doorliep de gemeente de volgende stappen:

1. Partners in beeld brengen (3 maanden).
2. Meeting organiseren (1 maand).
3. Initiatieven oppakken met werkgroepen, met integrale sturing vanuit het sociaal domein en de afdeling Wonen (4 maanden).
4. Maatregelen en initiatieven op bestuurs/directie-niveau voorleggen om doorbraak te organiseren (in Amsterdam ging dit door een gesprek in de ambtswoning) (1 maand).
5. Collegevoorstel met maatregelen omtrent de overgang naar volwassenheid (2 maanden).
6. Aan de slag met het uitvoeren ontwikkelagenda 'overgang naar volwassenheid' (1 maand).

Totale duur traject: 1 jaar.

Voor meer informatie: Ellie Miedema, Regisseur Integraal Jeugdbeleid. E.Miedema@amsterdam.nl

Fase 2: Verbeelden

Nu je weet wat er speelt, waar het al goed gaat en wat echt beter moet, kun je een gezamenlijke ambitie formuleren.

Stap 4: Bepaal samen de gewenste ambities

Welke impact wil je bereiken op dit thema? Welke ambities passen daarbij? Houd je huidige ambities eens tegen het licht met het oog op dit thema. Zijn deze al concreet? Of moeten ze nog worden aangescherpt? (Her)formuleer samen met de jongeren, hun ouders en je maatschappelijke partners de collectieve ambities: hier gaan we samen voor en dit willen we bereiken. Dit kan via het organiseren van interactieve bijeenkomsten met alle betrokken partijen. Hiermee betrek je iedereen in het proces en creëer je een breder draagvlak.

Zet in op preventie

Welke rol heeft preventie binnen je ambitie? Er is al veel bekend over wat je kunt doen om grotere problemen op latere leeftijd te voorkomen. Jeugdprofessionals, economen, zorgdeskundigen en onderwijsprofessionals zijn het op dit punt allemaal eens: het is effectief om te investeren in het leven van jongeren en bij de eerste signalen van problemen meteen preventief actie te ondernemen. Het is ook kostenbesparend, want goede preventie zorgt ervoor dat op latere leeftijd minder dure zorg nodig is.

Preventie is ook spannend en soms ingewikkeld. Samenwerking tussen de verschillende domeinen is noodzakelijk, maar in de praktijk vaak lastig. De verschillende partijen weten niet precies wat ze van elkaar mogen verwachten en hoe ze hun verantwoordelijkheden bij preventie kunnen invullen. Daarom is het belangrijk om samen goed te definiëren wat jullie onder preventie verstaan. Denk hierbij ook aan beschermende factoren en voorzieningen zoals sport- en verenigingsdeelname. Spreek af wat ieders verantwoordelijkheid is.

Bekijk voor meer informatie over preventie de [preventiematrix](#) en [het dossier Preventief Jeugdbeleid](#).

Checklist

Acties:

- Definieer samen met jongeren en partners de gewenste impact en bijbehorende ambities.
- Investeer in preventie.
- Stimuleer en faciliteer samenwerking op het gebied van preventie.

Resultaat:

Gemeente, partners en jongeren staan achter de gezamenlijk geformuleerde ambities.

Een voorbeeld – Ontwikkelen wat werkt

Al doende ontwikkelen wat werkt, is het adagium van de gemeente Apeldoorn. Om tot een sluitende aanpak te komen is bewust geen structuur ontwikkeld, maar een reflectieve praktijk. Dat betekent: met elkaar in gesprek blijven, doorlopend reflecteren, evalueren, bijstellen en een gezamenlijke taal ontwikkelen. De gemeente heeft als ambitie geformuleerd:

“De ambitie is dat elke jongere in Apeldoorn een plek heeft in het onderwijs, werk of een arrangement (een combinatie van onderwijs, werk/dagbesteding en zorg) en dat jongeren voldoende zijn gekwalificeerd voor het onderwijs en de arbeidsmarkt. De meeste jongeren volgen onderwijs dat uiteindelijk leidt tot een passende plek op de arbeidsmarkt. Soms zijn er echter momenten dat extra ondersteuning nodig is op een bepaald gebied. Om deze ambitie optimaal te kunnen uitvoeren zijn er verbindingen nodig tussen de terreinen onderwijs, arbeidsmarkt, inkomen en zorg. Kortom een sluitende aanpak.” (Uit: ‘Elke Jongere Telt: Plan van aanpak Sluitende Aanpak 2016-2017 Onderwijs-Arbeidsmarkt Jongeren 16-27 jaar’, gemeente Apeldoorn, mei 2016).

Om die ambitie handen en voeten te geven, organiseert de gemeente onder meer projecten en een innovatielab voor het brede sociale domein rondom de jeugd. Daarnaast organiseert de gemeente ook bijeenkomsten en sessies op deel terreinen, net wat op dat moment nodig is. Het doel is om steeds terug te keren naar de geformuleerde ambitie en te bepalen of wat wordt gedaan daar nog bij past. Beleidsmakers en professionals werken zo samen aan de ambitie en kijken over de beleidsterreinen heen. Ze komen tot een gezamenlijke aanpak rondom jongeren, waarbij de verschillende culturen ‘thuis’, ‘in en rond de school’ en ‘op straat’ een plek hebben. Het startpunt ligt bij wat professionals nodig hebben om de visie te laten werken. Dat betekent dat de reflecties zowel op casus-niveau als op bestuurlijk niveau plaatsvinden. Het is de opdracht van de regisserende gemeente om de uitkomsten daarvan met elkaar te verbinden. Het plan ‘Sluitende Aanpak Jongeren’ is op grond daarvan ook gecombineerd met de plannen rondom het thema opgroeien in de stad. Toegang tot onderwijs en werk kan niet los gezien worden van positief, gezond en veilig opvoeden en opgroeien. Daarom wordt ook de preventieve ondersteuning en zorg betrokken bij de uitvoering van de ambitie. Hierdoor ontstaat een preventieve aanpak met een *peer-to-peer* werkwijze, waarin het jongerenwerk helpt om jongeren en hun netwerken te stimuleren om hun eigen regie te pakken.

In de gemeente Apeldoorn bleek het ten slotte nodig een gemeentelijke ‘verbindingsofficier’ aan te stellen. Deze kreeg het mandaat om procedures open te breken en belemmerende mechanismen aan te kaarten bij beleid en bestuur.

Contactpersoon Cindy Kamp, gemeente Apeldoorn. c.kamp@apeldoorn.nl

Stap 5: Vertaal je ambities naar concrete en meetbare resultaten

Hoe maken we onze ambities meetbaar?

Het is belangrijk om ambities te vertalen naar concrete en meetbare maatschappelijke resultaten. Aan de hand van deze resultaten lees je af hoe je er voor staat.

Formuleer de maatschappelijke resultaten samen met de jongeren, hun ouders en je (maatschappelijke) partners. Hierdoor creëer je commitment voor de maatschappelijke resultaten. Zegt het resultaat iets op het niveau van de jongeren of pak je een breder abstractieniveau? Kijk samen wat er nog meer nodig is om je ambitie te realiseren.

Gebruik prestatie-indicatoren

Het meten van maatschappelijke resultaten (outcome) kan met behulp van prestatie-indicatoren. Deze kun je zowel positief als negatief formuleren. Benoem de indicatoren samen met je partners. Denk bijvoorbeeld aan:

- werk, lagere arbeidsparticipatie.
- een diploma, voorkomen van VSV.
- voldoende inkomen, voorkomen van schulden.
- zelfstandig wonen, geen woonruimte, leven op straat.
- op het rechte pad, niet in aanraking met politie en justitie.
- gebruik van (gemeentelijke) voorzieningen.

Als gemeente wil je de negatieve resultaten uit bovenstaande indicatoren voorkomen. Het is daarom belangrijk om te bepalen hoe je je preventieve inzet meet.

Checklist

Acties:

- Benoem per ambitie realistische en meetbare resultaten.
- Formuleer per meetbaar resultaat prestatie-indicatoren.
- Spreek af hoe je preventieve inzet meet.
- Koppel de indicatoren aan in de gemeente beschikbare gegevens.

Resultaat:

Je bent in staat de voortgang van de realisatie van je ambities te monitoren.

Een voorbeeld – Rate Card-systematiek

De gemeenten Enschede, Eindhoven, Hengelo, Utrecht en Amsterdam pionieren met een Britse systematiek om meer op resultaat te sturen en te belonen. Zij doen dit met het project Social Impact Bond Jongvolwassenen. Gemeenten gaan met behulp van het Nederlands Jeugdinstituut en Deloitte de gewenste effecten in kaart brengen voor de overgang van Jongvolwassenen 18-/18+. Dit doen zij door middel van meetbare indicatoren. Aan elk gewenst effect wordt een financiële waarde gehecht, op basis van de besparing die de overheid kan realiseren. Hiervoor maken ze gebruik van data uit verschillende bronnen, met het CBS als hoofdleverancier. De gegevens op de *rate card* worden op diverse manieren gevalideerd, zodat een objectieve waarde kan worden vastgesteld.

Voorbeeld: hoe bereken je de waarde van passende huisvesting voor iemand die uit de jeugdzorg komt? Dat zijn de kosten die de overheid de komende drie jaar zou maken als deze persoon op straat terecht komt (circa 66.000 euro) maal de kans dat hij of zij daadwerkelijk op straat komt te staan (prevalentie, circa 5%).

Op de *rate card* worden alle gewenste effecten gewaardeerd. Deze wordt via een Social Impact Bond constructie in de markt gezet. Het consortium van partijen dat het meest integrale en kostenbewuste businessplan inlevert wint de aanbesteding. Zo ontstaan in de verschillende steden meerdere consortia. De monitoring vindt centraal plaats, zodat de gerealiseerde effecten kunnen worden vergeleken. Uit de verschillende steden komen zo de werkende elementen naar voren.

Het project is in de ontwikkelfase. De genoemde gemeenten nemen het voortouw in deze aanpak, en hebben met elkaar afgesproken dat de aanpak ook beschikbaar is voor andere gemeenten als blijkt dat het werkt. Na een succesvolle afronding van de ontwikkelfase start de aanbestedingsprocedure in het najaar van 2017. Gunning en implementatie vinden in de eerste helft van 2018 plaats. Geïnteresseerde gemeenten worden regelmatig op de hoogte gehouden.

Voor meer informatie: Tjalling de Vries (gemeente Enschede). t.devries@enschede.nl / Telefoon: 06 53 90 46 74

Fase 3: Vormgeven

Maak samen een concreet actieplan voor hoe je de ambities wilt realiseren. In dit actieplan staat wie wat gaat doen en wanneer. Ook kun je hierin opnemen wat er nog meer nodig is, zoals bijvoorbeeld scholing om betere kwaliteit te kunnen leveren of nadere samenwerkingsafspraken rondom een bepaald thema.

Stap 6: Zorg voor aansluiting tussen de ambities en het aanbod aan voorzieningen en activiteiten

Welke voorzieningen, preventieve acties, beschermende factoren, partners en burgers helpen onze ambities waar te maken? Welke randvoorwaarden zijn nodig voor een jongere om richting zelfstandigheid te gaan?

Onderzoek welke voorzieningen en activiteiten er al aanwezig zijn binnen je gemeente. Bekijk ook welke partners dit aanbod verzorgen. Hieruit kun je conclusies trekken over wat er qua aanbod en activiteiten mogelijk aanvullend nog nodig is binnen de gemeente.

Match ambities met activiteiten en aanbod

De ambities en de gewenste maatschappelijke resultaten zijn helder. Maar sluit het aanbod van voorzieningen en de activiteiten van maatschappelijke partners en burgers hierop aan? Onderzoek wat er al is binnen je gemeente en kijk of dit voldoende aansluit. Vraag dit aan het veld en de jongeren zelf. Wat bieden alle partijen? Wat helpt echt? Hoe werken de partijen samen? Welk aanbod en welke voorzieningen en activiteiten mis je binnen je gemeente? Welke acties moet je daarop ondernemen?

Stel een actieplan op

Hoe realiseer je het maatschappelijk resultaat? Alleen samen met de jongeren, ouders, inwoners en (maatschappelijke) partners kan een gemeente haar maatschappelijke resultaat waarmaken. De rol van de gemeente varieert van sterk sturend naar een meer faciliterende overheid.

Als het goed is leveren alle activiteiten samen (burgerinitiatieven, onderwijs, jeugdhulp, werk en inkomen, zorg) hun bijdrage aan de realisatie van de maatschappelijke resultaten. Door aan alle partners te vragen wat hun concrete bijdrage is, ontstaat gezamenlijk draagvlak en inzicht in wat nog ontbreekt.

Uiteindelijk moet een ding duidelijk zijn: wie doet wat en wie is waarvoor verantwoordelijk? Daarmee is ook duidelijk wie waarop aangesproken mag worden.

Tip: Blijf continu in gesprek

De problematiek van dit thema is complex. Er zal niet altijd een één op één relatie te vinden zijn tussen het werk van een organisatie en een maatschappelijk resultaat. Externe factoren kunnen maatschappelijk resultaat beïnvloeden - denk aan een recessie of maatschappelijke onrust. Blijf daarover met elkaar in gesprek.

In een tussentijdse evaluatie kun je bepalen of het samengestelde pakket aan activiteiten moet worden aangepast.

Investeer in sociaal netwerk

Zet in op de eigen kracht van jongeren en investeer in een duurzaam netwerk als dit mist. Een deel van de jongeren heeft levenslang ondersteuning nodig. Door het informele netwerk van de jongere hierbij te betrekken kun je de mogelijkheden van de jongere vergroten om iets bij te dragen aan de maatschappij. Daarnaast wijzen jongeren en professionals steeds op het belang van een vaste contactpersoon. Dat hoeft niet altijd een hulpverlener te zijn, maar kan ook een maatje, mentor of andere ervaringsdeskundige zijn.

Zorg dat je als gemeente alle projecten op het gebied van vrijwillige ondersteuning in beeld hebt en koppel deze waar mogelijk aan de jeugdhulporganisaties. Door maatjesprojecten te stimuleren en eventueel onderdeel te maken van de inkoopvoorwaarden maak je het makkelijker om die ene volwassene te vinden waar jongeren naar op zoek zijn.

Checklist

Acties:

- Inventariseer het aanbod van voorzieningen en activiteiten van maatschappelijke partners en burgers.
- Bepaal per aanbod of dit aansluit op de ambities en maatschappelijke resultaten, en hoe. Doe dit in overleg met alle betrokken partners.
- Analyseer de problemen in de gemeente en het aanbod hierop.
- Herhaal deze analyse van vraag en aanbod periodiek.
- Vraag partners wat hun concrete inzet is om de maatschappelijke resultaten te behalen.
- Stel een actieplan op. Bepaal wie wat doet en wie waarop aangesproken mag worden.

Resultaat:

Het aanbod aan voorzieningen en activiteiten sluit aan op de geformuleerde ambities.

Een voorbeeld – Elke jongere telt in Rotterdam

Rotterdam is met het programma ‘Elke jongere telt’ volop aan de slag om voor (risico)jongeren de overgang naar volwassenheid te ondersteunen.

Toekomstplan

Rotterdam beoogt met de invoering van het Toekomstplan vanaf 2018 doorlopende ondersteuning te organiseren. Verschillende maatregelen uit het programma zorgen onder andere voor blijvend contact na het 18e jaar. Het gebruik van het Toekomstplan voor jongeren vanaf 16,5 jaar in de jeugdhulp is opgenomen als inkoopvoorwaarde voor de aanbesteding van 2018. Daarnaast is als voorwaarde opgenomen dat de Jeugdwet en Wmo aansluitende ondersteuning organiseren voor jongeren. Om het Toekomstplan te realiseren is samen met partners uit het veld het ondersteuningsplan vanaf 16,5 jaar aangevuld met toekomstfocus. Dit door vanaf 16,5 jaar aanvullende vragen op te nemen over wat er nodig is qua zorg, werk, opleiding, netwerk en dergelijke na het 18e jaar. Jongeren leveren input via hun eigen op te stellen Toekomstplan om meer regie te krijgen op hun toekomst(plan). Jongeren van het jongerenteam 18-/18+ Rotterdam zijn ook betrokken bij het Rotterdamse Toekomstplan.

Mentoring

Met organisaties die (jeugd)hulp en jongerenwerk aanbieden en de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) voert de gemeente Rotterdam een mentorproject uit. Hierin worden risicojongeren gekoppeld aan een mentor uit het eigen netwerk of een mentor die zich als vrijwilliger heeft gemeld. Wijkteamprofessionals en jongerencoaches van het Jongerenloket hebben vorm gegeven aan het mentorproject. In de tweede helft van 2017 zijn de eerste matches een feit. Professionals worden getraind en mentoren begeleid. Onderzoekers van de EUR evalueren en geven feedback. Het doel is om de risicojongeren zelfredzamer te maken, wat hen ook helpt in de overgang naar volwassenheid.

Meer informatie: elkejongeretelt@rotterdam.nl of www.rotterdam.nl/elkejongeretelt

Een voorbeeld – Samenwerking tussen Menzis en gemeente Groningen

In Groningen is een checklist ‘Van 18- naar 18+’ opgesteld door jeugdhulpaanbieders, gemeenten en zorgverzekeraar Menzis. De checklist is deel van een bredere aanpak tussen aanbieders, gemeenten en zorgverzekeraars, die moet voorkomen dat jeugdigen rond de 18 jaar tussen wal en schip vallen doordat de verschillende wettelijke kaders niet goed op elkaar aansluiten. De checklist brengt alle betrokken leefgebieden van de jongere in kaart en analyseert de risico’s en vooruitzichten van jongeren als ze 18 jaar worden. Dat helpt om op tijd ondersteuning en hulp aan te vragen bij de gemeente en/of bij de zorgverzekeraar.

Professionals die met jongeren werken, kunnen met behulp van de checklist aankloppen bij de aangewezen coördinator bij de gemeente. In Groningen wordt deze rol vervuld door de Taskforce Jongeren. De Taskforce regelt het contact tussen experts op deelterreinen binnen de gemeente en bij Menzis en de professionals die met jongeren werken. Zo worden vragen en antwoorden snel bij elkaar gebracht. Aanvullend heeft de Taskforce ook het mandaat om indien nodig binnen de gemeente Groningen oplossingen te forceren. Door deze samenwerking wordt tijdig passende ondersteuning geboden aan jongeren in kwetsbare posities.

Contactpersoon: gemeente Groningen, Lonneke Kamp via TaskforceJongeren@ groningen.nl

Een voorbeeld – Een Schakel-makelpool voor toegang tot werk

In de gemeente Zwartewaterland werd in april 2016 speciaal voor jongeren in kwetsbare posities (afkomstig van Pro, Vso en Entree) een Schakel-makelpool opgezet. Dit gebeurde in opdracht van het Regionaal Werkbedrijf Zwolle en Regionale Meld- en Coördinatiefunctie IJssel-Vecht, ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. De Schakel-makelpool heeft als doel een sluitend vangnet tussen onderwijs, overheid en werkgevers te realiseren.

Een medewerker – een gemeentelijk werkmakelaar - schakelt tussen deze voorzieningen en zorgt voor leer-/werkplekken, ervaringsplaatsen en invulling daarvan door jongeren die dat nodig hebben. Deze medewerker werkt niet alleen voor de jongeren van de school in de vestigingsgemeente, maar schakelt en bemiddelt ook voor alle regionale jongeren van die school. Hierdoor heeft de school één aanspreekpunt.

Met een aantal stagecoördinatoren van de scholen worden de leerlingen vanaf ongeveer hun 16e jaar besproken. Op dat moment lopen ze nog verschillende stages. Tijdens deze stages wordt duidelijk in welke richting de jongere wil en kan uitstromen. De stagecoördinatoren doen een beroep op de schakel-makelpoolmedewerker, die vervolgens de werkmakelaar inschakelt als extra ondersteuning nodig is. Zij zoeken dan actief mee naar een geschikte plek, waardoor thuiszitten wordt voorkomen.

Informatie via: Rob Veenstra, Beleidsadviseur Wmo en Participatiewet, gemeente Zwartewaterland, R.Veenstra@zwartewaterland.nl

Stap 7: Bepaal je kwaliteitseisen

Hoe zorgen voorzieningen voor kwaliteit?

Een goede kwaliteit van een voorziening draagt bij aan de outcome van de voorziening en het maatschappelijk resultaat. Gemeenten dragen de verantwoordelijkheid om de kwaliteit van de voorzieningen, hun interne organisatie, de kwaliteit van het personeel en die van de interventies te bewaken.

Als gemeente kun je sturen op kwaliteit. Neem kwaliteitseisen over de te leveren diensten op in je inkoop- en subsidievoorwaarden. Analyseer welke kwaliteitseisen momenteel zijn opgesteld bij de inkoop en in het subsidiebeleid, in de verordening en beleidsregels (zorg in natura én pgb), en hoe deze worden gecontroleerd. Analyseer ook wat je mogelijkheden zijn als gemeente om op te treden of bij te sturen mocht dit nodig zijn. Welke kennis heb je al in huis over het opstellen en controleren van kwaliteitskaders? Is deze kennis actueel? Welke kennis mis je en hoe kun je deze kennisleemten vullen? Maak hierbij gebruik van het '[Kwaliteitskader Jeugd](#)'.

De antwoorden op voorgaande vragen geven je de tools voor het periodiek controleren en bewaken van de kwaliteit van je voorzieningen.

Tip: Zet inkoop- en subsidievoorwaarden in

Voor een goede ondersteuning van jeugd naar volwassenheid kan het helpen om als gemeente met partners af te spreken dat er geen vertraging mag optreden bij de overgang van de Jeugdwet naar de Wmo of een andere wet. Dit kan door bij de inkoop- of subsidievoorwaarden te bepalen dat jongeren in hun 16e of 17e levensjaar waar nodig worden ondersteund met een toekomstplan. Ook kan dit door contracten af te sluiten met aanbieders die zowel Jeugd- als Wmo-voorzieningen leveren of aanbieders allianties aan te laten gaan op dit thema.

Checklist

Acties:

- Analyseer de kwaliteitseisen van het inkoop- en subsidiebeleid en de controle hierop.
- Analyseer hoe de gemeente kan optreden of bijsturen indien nodig.
- Zorg voor tools om de kwaliteit van de voorzieningen periodiek te controleren en bewaken.

Resultaat:

De kwaliteit van de voorzieningen is gewaarborgd.

Een voorbeeld – TOP Dienstverlening in de gemeente Breda

De gemeente Breda heeft een aanpak ontwikkeld in samenwerking met het team TOP Dienstverlening, dat gemeentebreed werkt aan het verbeteren van de dienstverlening. De aanpak is specifiek gericht op de organisatie- en afdelingsoverstijgende dienstverlening om zo te komen tot een dienstverlening die aansluit bij de klant. Dit wordt ook toegepast op de 18-/+ aanpak.

In het project staan continu de klanten centraal, in dit geval dus de jongeren. Zij vormen het startpunt. Door middel van interviews brengt de gemeente de *customer journeys* van Bredase jongeren in kwetsbare posities tussen de 16 en 27 jaar in beeld. Op basis van de behoeften van deze jongeren doet de gemeente met haar partners wat nodig is voor de juiste ondersteuning. Een drietal knelpunten wordt veel genoemd: jongeren die voor hun gevoel niet bij de juiste instelling zitten, het onnodig opbouwen van schulden en jongeren die zich onvoldoende voorbereid en begeleid voelen in de overgang naar volwassenheid.

De gemeente werkt samen met corporaties en zorgaanbieders om het aanbod van huisvesting groot en divers genoeg te maken. Om niet onnodig schulden op te bouwen kunnen jongeren uit de doelgroep zo nodig al voor hun 18e verjaardag starten met het aanvragen van een bijstandsuitkering. Samen met professionals en jongeren heeft de gemeente een ‘Ik word 18-proces’ opgesteld, om ervoor te zorgen dat jongeren niet tussen wal en schip vallen. Hierin legt men vast wie professioneel verantwoordelijk is voor de overgang naar 18 jaar, om te voorkomen dat onduidelijkheid ontstaat over het eigenaarschap. Vanaf 16 jaar biedt men de jongeren bovendien integrale, halfjaarlijkse ‘Ik word 18-gesprekken’, waarin men vanuit het toekomstplan van de jongeren bespreekt hoe obstakels opgelost kunnen worden. Hierbij is het belangrijk dat betrokken professionals niet alleen vanuit hun eigen expertise meedenken met de jongeren, maar juist integraal op basis van input van collega-professionals. Om het ‘Ik word 18-proces’ te borgen heeft de gemeente de intentie om het realiseren van een goede overgang naar 18 jaar vanaf 2018 standaard in contractafspraken te zetten.

Voor meer informatie:

Carien van Weezel, Programmamanager Jeugd, gemeente Breda: ccm.van.weezel@breda.nl

Stap 8: Pak de beleidsruimte

Welke beleidsruimte is er om de ambities met betrekking tot deze doelgroep te realiseren? Maak gebruik van goede voorbeelden.

Benut beleidsruimte

Er is door de decentralisaties veel ruimte in wet- en regelgeving. Het vraagt creativiteit om die ruimte ook te benutten. Ga samen actief op zoek naar deze ruimte, maak hierbij gebruik van voorbeelden in het land en pas de ruimte toe in jouw gemeente. Op de website 16-27.nl vind je een aantal goede voorbeelden.

Zet in op integrale inkoop

Een goed voorbeeld van benutting van beleidsruimte door gemeenten is de inzet op integrale inkoop. Ontschotting van budgetten stimuleert een integrale visie en benadering. De ondersteuning vanuit de Jeugdwet stopt nu in principe bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd. Verlengde jeugdhulp is onder voorwaarden mogelijk (lees verder in hoofdstuk 4: Ruimte in wet- en regelgeving), maar soms is een Wmo-voorziening voorliggend. Vanuit het oude systeem was dan vrijwel altijd sprake van een overgang van een jeugdvoorziening naar een Wmo-voorziening, maar vanuit de jongere generatie is dat niet altijd wenselijk. Daarom laten verschillende gemeenten de grenzen tussen de budgetten voor Jeugd en Wmo langzaam los. Ze realiseren zich dat goed jeugdbeleid de beste manier is om te voorkomen dat ondersteuning uit de Wmo nodig is.

Een aantal gemeenten onderzoekt met zorgaanbieders de mogelijkheden voor een aanbod van doorlopende zorg van 16 tot 27 jaar. Een win-winsituatie, omdat de jongere de eigen hulpverlener houdt als hij of zij 18 jaar wordt en de gemeente een eenvoudiger financieringssysteem ontwikkelt. In aanbestedingskaders betekent dit een oproep aan aanbieders Jeugd én Wmo om gezamenlijk zorgtrajecten te ontwikkelen voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar. Vroegtijdige integrale samenwerking is hierbij belangrijk, met name tussen inkoop Jeugd en inkoop Wmo.

Checklist

Acties:

- Zoek actief naar goede voorbeelden waarin de beleidsruimte wordt benut.
- Zorg dat je de aanwezige beleidsruimte pakt, bijvoorbeeld door integrale inkoop.

Resultaat:

Je weet welke beleidsruimte er is en kunt deze actief benutten.

Een voorbeeld – Soepele overgang in Friese gemeenten

In opdracht van Sociaal Domein Fryslan is door Jeugdhulp Friesland samen met de Friese gemeenten een model ontwikkeld. Hieruit blijkt wie betrokken is, wie wat doet en wie de regie heeft om de overgang van jongere naar jongvolwassene soepel te laten verlopen. Daarbij zijn tijdigheid, planmatig en samen de sleutelwoorden. Met Friese gemeenten zijn afspraken gemaakt over samenwerking. Het 'Model De Soepele Overgang 18-/+' is een stappenplan met afspraken over zaken als risico-analyse en monitoring van afspraken. Het is een procesgerichte aanpak door de focus op de praktijk en het versterken van bestaande werkwijzen.

De eerste stap in het model is een risico-analyse. Deze moet afgerond zijn als een jongere 17,5 jaar is en bepaalt of de rest van het model gevolgd moet worden. Zo ja, dan volgt het maken van een toekomstplan. Hier worden professionals in de verschillende leefgebieden bij betrokken en er wordt een casusregisseur aangewezen: liefst een persoon met wie de jongere al een klik mee heeft. Twee maanden voor meerderjarigheid is een toekomstplan met de jongere afgesproken met daarin doelen over huisvesting, dagbesteding, inkomen, school, werk en mogelijke vervolghulp. Dat moet in uitvoering zijn als de jongere 18 jaar wordt.

Om ontschot te werken, zijn binnen de gemeentelijke diensten (van sociale zaken, huisvesting tot maatschappelijke ondersteuning) én bij de verschillende voorzieningen portefeuillehouders 18-/+ aangewezen, die als een expertisenetwerk opereren en samen oplossingen vinden. Lukt dat niet, dan kan men tijdig opschalen naar management of bestuur binnen betrokken gemeenten of instellingen. De casusregisseur monitort het proces en beëindigt dit pas als alle toekomstdoelen gehaald zijn.

Voor meer informatie: Tieme ten Berge, Hoofd Uitkeringseenheid II; afdeling Sociale Zaken gemeente Smallingerland. t.ten.berge@smallingerland.nl

Een voorbeeld – De jeugdverbinder

De gemeente Boxtel en Sint-Michiëlsgestel heeft een functionaris in dienst genomen die relaties legt tussen jeugdhulpvoorzieningen (zoals jeugdzorginstelling La Salle), lokale informele en formele voorzieningen en gemeentelijke diensten. Doel is het verbeteren van contact en kennisuitwisseling tussen alle instellingen die werken voor jongeren tussen de 14 en 27 jaar. Dat leidt tot soepele samenwerking tussen alle instanties, als een jongere in een kwetsbare positie tussen de 14 en 27 jaar meerdere diensten nodig heeft.

De jeugdverbinder heeft de opdracht te signaleren waar samenwerking moeilijk gaat, waar hiaten zitten in het systeem en hoe instanties daarin van elkaar kunnen leren. De jeugdverbinder legt dan de juiste verbindingen. Hij of zij heeft geregeld contact met jongeren om zo beter hun leefwereld te leren kennen en begrijpen, als inspiratie voor zijn werk. De jeugdverbinder is voorzitter van het ambulante zorgteam, waarin onder meer MEE, GGD, GGZ en verslavingszorg zitten. Hij of zij is ook verbonden met jongerenwerk, leerplichtambtenaren en schoolmaatschappelijk werk. De jeugdverbinder werkt samen met woonstichtingen en werkt preventief aan participatie van jongeren in kwetsbare posities in de vrije tijd.

Meer informatie: Gijs Schampers, jeugdverbinder: G.Schampers@MijngemeenteDichtbij.nl

Fase 4: Verankeren

Monitor de voortgang van de implementatie. In deze fase kijken we hoe de acties en de uitkomsten daarvan ingebed kunnen worden.

Stap 9: Bepaal en monitor de geleverde outcome

Volgens de Jeugdwet moeten gemeenten aangeven welke outcome-criteria voor jeugdhulpvoorzieningen zij hanteren. Hiermee kunnen gemeenten sturen op de maatschappelijke resultaten die ze willen bereiken met het jeugdbeleid. Als gemeente bepaal je zelf welke outcome-gegevens je partners aanleveren. Hierbij is de landelijke basisset met drie geharmoniseerde outcome-criteria een goed vertrekpunt.

Geharmoniseerde outcome-indicatoren voor jeugdhulp

Per 1 januari 2015 zijn gemeenten verplicht outcome-indicatoren voor jeugdhulp te hanteren. Door prestaties op een vergelijkbare manier te meten komen gemeenten meer te weten over de effecten van de jeugdhulp. Daarop is een landelijke basisset met drie geharmoniseerde outcome-criteria voor jeugdhulp opgesteld. Deze outcome-indicatoren voor de jeugdhulp helpen de gemeenten ook te sturen op de aanpak 16-27.

De drie geharmoniseerde outcome-indicatoren voor jeugdhulp zijn:

1. Doelrealisatie

Wat is de mate waarin het doel wordt bereikt? Zoals:

- Hoeveel cliënten kunnen na het traject zonder professionele hulp verder?
- Hoeveel cliënten komen binnen x jaar terug in de hulpverlening?
- Is de problematiek afgenomen en/of zelfredzaamheid toegenomen?

2. Uitval

- Hoeveel cliënten haken tijdens een traject af?
- Wat is de mate van *no show*?

3. Tevredenheid

- Hoe tevreden zijn cliënten over het nut en de effecten van de jeugdhulp?

Outcome-monitoring

[Outcome-monitoring](#) is een nuttig middel om steeds betere ondersteuning te realiseren in de aanpak 16-27. Bespreek met je partners welke gegevens aangeleverd moeten worden. Aan de hand van deze gegevens kun je als gemeente de prestaties meten. In deze stap worden de resultaten gemonitord op basis van je vastgestelde outcome-indicatoren.

- Welke directe outcome leveren de partners volgens de [geharmoniseerde outcome-indicatoren](#)?
- Welke outcome wil je nog meer meten met betrekking tot de aanpak 16-27?
- Wat is de outcome op alle indicatoren?

Checklist

Acties:

- Bepaal welke outcome-gegevens je van je partners wilt ontvangen.
- Stel vast welke outcome-criteria je hanteert.
- Vergelijk de resultaten met de criteria.

Resultaat:

Je gebruikt outcome-indicatoren om de aanpak 16-27 te sturen.

Een voorbeeld – Smart Dashboard

De gemeente Haarlemmermeer heeft samen met haar partners op het gebied van jeugdhulp, Wmo en welzijn de aanpak ‘Toekomstplan’ ontwikkeld. Het toekomstplan is een manier om continuïteit van (in)formele zorg en ondersteuning te bieden voor jongeren die vanaf 18 jaar uitstromen uit residentiële zorg. De belangrijkste elementen uit het plan zijn samenwerking, eigenaarschap en doorgaande zorglijnen.

De gemeente werkt hierbij volgens het OGSM-model (*Objectives, Goals, Strategies and Measures*). Er is op een A4-tje een implementatieplan opgesteld met vijf doelen:

1. Versterken van het netwerk van de jongere.
2. Vergroten regie van de jongere (jongere centraal).
3. Versterken en faciliteren professionals (ketenpartners).
4. Eén intake, één contactpersoon, één maatwerkoplossing (gemeente).
5. Innovatieve oplossingen voor huisvesting.

Per doel is een strategie en concreet actieplan uitgewerkt. Het plan beschrijft welke partner waarvoor verantwoordelijk is in de samenwerking en welke uitkomsten ze gaan behalen. Doordat partners samen verantwoordelijk zijn voor de uitkomsten wordt de onderlinge samenwerking versterkt. Gemeente en partners werken de komende drie jaar samen om de afgesproken doelen te bereiken. Met behulp van een *Smart Dashboard* gaan gemeente en partners de uitkomsten monitoren (met een eindevaluatie in 2020).

Voor meer informatie: Marinke Teunissen, gemeente Haarlemmermeer; Marinka.Teunissen@haarlemmermeer.nl

Stap 10: Bepaal verbeteracties

Na het formuleren van de outcome ben je nog niet klaar. Stuur op een verbetering van resultaten.

En zorg ervoor dat er een continue leer- en verbetercyclus ontstaat binnen je gemeente.

Hoe kunnen gemeenten en partners de outcome verbeteren?

Ga samen met de jongeren, professionals en instellingen in gesprek over de outcome. Bepaal samen welke verbeteracties nodig zijn. Hoe kan de gemeente het systeem zo inrichten dat de outcome verbeterd wordt?

Cijfers spreken niet voor zich

De outcome meet het resultaat van een aanbieder. Maar deze cijfers spreken niet voor zich. De harde kant (cijfers van de outcome) dient gekoppeld te worden aan de zachte kant (het verhaal achter de outcomegegevens). In de jeugdhulp bijvoorbeeld, betekent een lage tevredenheidsscore van een hulpverlener niet per definitie dat het een slechte hulpverlener is. Best kans dat deze persoon vanwege zijn kwaliteiten de moeilijkste gezinnen krijgt toegeschoven!

Kortom, de outcome is er om te bespreken, niet om op af te rekenen.

Checklist

Acties:

- Bespreek de outcome met alle partners.
- Vraag je partners om een aanspreekpunt aan te stellen.
- Stem met je partners af welke verbeteracties bij hen nodig zijn.
- Stem met je partners af welke verbeteracties bij de gemeente nodig zijn.

Resultaat:

Er ontstaat een continue verbeter- en leercyclus.

Tips

Pas op voor perverse prikkels

Als je als gemeente voorzieningen zónder gesprek afrekent op cijfers, creëer je perverse prikkels. Stel, een partner wordt alleen gefinancierd bij een cliënttevredenheid van een 8 of hoger. Dan zal de partner misschien kritische en moeilijke jongeren links laten liggen. Terwijl deze groep de ondersteuning wellicht het hardste nodig heeft.

Zorg voor een aanspreekpunt

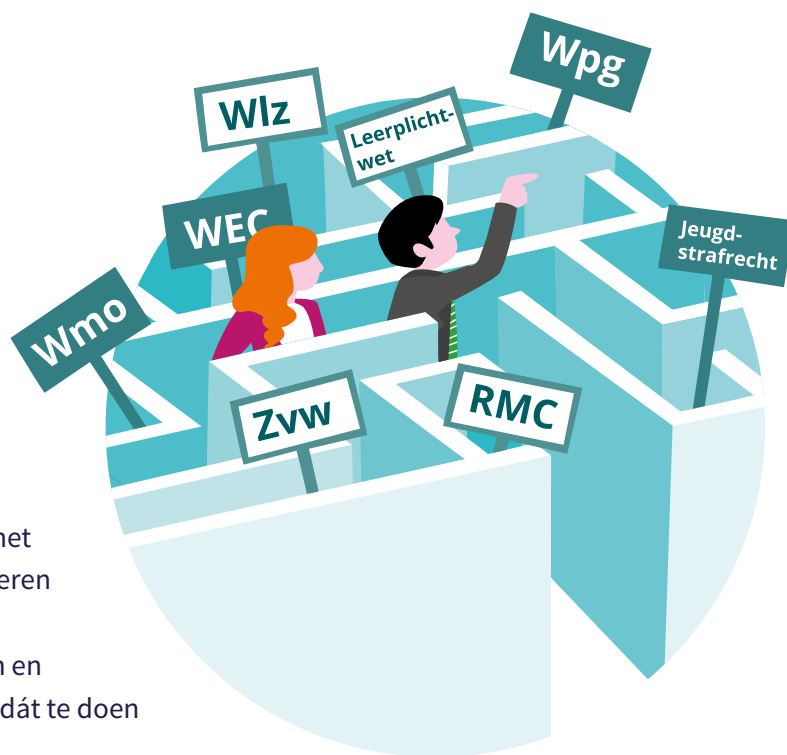
Vraag bij je partners om één aanspreekpunt voor het bespreken van de outcome. Deze persoon heeft de verantwoordelijkheid en bevoegdheid om verbeteringen door te voeren. Anders blijven de verbeteracties in de lucht hangen en verandert er niets.

Bespreek casussen

Richt je naast gesprekken over outcome ook op vastgelopen casussen. Leer daar structureel van. Bespreek samen met je partners de casussen waar sommige zaken niet goed zijn gegaan. Analyseer wat er niet goed ging en wat eventueel aangepast kan worden in het beleid.

4 Ruimte in wet- en regelgeving

Welke ruimte in wet- en regelgeving is er om jongeren in kwetsbare posities op maat te ondersteunen? Met deze vijf tips kun je in- en externe schotten doorbreken en samenwerking binnen het sociaal domein stimuleren. Zodat jongeren geen last hebben van de verschillende wetten, loketten en petten. Gemeenten en professionals creëren zo de ruimte om dát te doen wat een jongere nodig heeft.

1. Stel gemeentelijk beleid op voor verlengde jeugdhulp.

In sommige situaties is het voor een jongere die ondersteuning via de Jeugdwet ontvangt wenselijk dat deze ondersteuning ook na zijn of haar 18e verjaardag blijft bestaan.

Een jongere die onder de Jeugdwet valt kan na zijn of haar 18e verjaardag doorstromen via de zogeheten ‘doorloopregeling’. Deze regeling is uit de Wet op de jeugdzorg overgenomen in de Jeugdwet en houdt in dat jongeren onder bepaalde voorwaarden ook na hun 18e bij dezelfde zorgaanbieder zorg mogen ontvangen. Jeugdhulp kan doorlopen tot maximaal het 23e levensjaar, voor zover deze hulp niet onder een ander wettelijk kader valt en mits wordt voldaan aan één van onderstaande drie kenmerken (zie art. 1.1, begripsbepaling “jeugdige” lid 3 JW):

- de jongere krijgt jeugdhulp voor de 18e verjaardag die nog niet is afgerond, of
- de gemeente heeft vóór de 18e verjaardag jeugdhulp toegekend, of
- als de jongere voor de 18e verjaardag jeugdhulp heeft gehad en de gemeente binnen een half jaar na afloop daarvan weer nieuwe jeugdhulp toekent.

Deze doorloopregeling is op initiatief van de gemeente ingesteld. Het is aan te raden om hier contractuele en/of werkafspraken over te maken met de gecontracteerde aanbieders.

Voorbeeld: Dordrecht. [Leeftijdsgrens in de Jeugdwet. Handleiding voor jeugdprofessionals.](#)

Let op: dit is een interne handleiding voor medewerkers en geen vastgelegd beleid of regelgevend kader.

2. Zorg voor een integrale inkoop van Wmo-ondersteuning en jeugdhulp.

Integrale inkoop van Wmo-ondersteuning en jeugdhulp helpt bij een doorlopende ondersteuning van kwetsbare jongeren tussen de 16 en 27 jaar.

De behoefte aan ondersteuning stopt niet na de 18e verjaardag van een kwetsbare jongere. Het is in sommige gevallen wenselijk dat een jeugdhulpaanbieder ook na het 18e jaar zorg biedt. Gemeenten kunnen hierop inzetten door integrale inkoop. Verschillende gemeenten laten de grenzen tussen de budgetten voor Jeugd en Wmo langzaam los, omdat goed jeugdbeleid de beste preventie is om te voorkomen dat ondersteuning uit de Wmo nodig is. Ontschotting van budgetten stimuleert zo een integrale visie en benadering.

Een aantal gemeenten onderzoekt met zorgaanbieders de mogelijkheden voor een aanbod van doorlopende zorg, van 16 tot 27 jaar. Een win-winsituatie, omdat de jongere de eigen hulpverlener behoudt als hij of zij 18 jaar wordt en de gemeente een eenvoudiger financieringssysteem ontwikkelt. In aanbestedingskaders betekent dit een oproep aan aanbieders Jeugd én Wmo om gezamenlijk zorgtrajecten te ontwikkelen voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar. Vroegtijdige integrale samenwerking is hierbij belangrijk, met name tussen inkoop Jeugd en inkoop Wmo.

Een voorbeeld – Aansluitende ondersteuning in Rotterdam

Binnen de [gemeente Rotterdam](#) zijn enkele aanbieders die voor zowel Wmo als Jeugd gecontracteerd zijn. Hierdoor kunnen deze aanbieders ondersteuning bieden aan inwoners voor hun 18e (jeugd) en aansluitend na hun 18e (Wmo). Zo kunnen jongeren dezelfde aanbieder, hulpverlener en huisvesting behouden tijdens de overgang van 18-/18+. Het zorgen voor een passende aansluiting van ondersteuning tussen 18-/18+ is opgenomen in de bestekken (inkoopvoorwaarden) voor de aanbidding van 2018 en in de inkoopkaders jeugd, welzijn, wijkteam en Wmo-arrangementen. De gemeente Rotterdam heeft ook het toepassen van het toekomstplan vanaf 16,5 jaar opgenomen in de bestekken.

3. Zet in op mentorschap en mentoring voor de ondersteuning van jongeren.

De inzet van mentorschap (via een wettelijke maatregel) of mentoring (op vrijwillige basis) is een manier om doorlopende ondersteuning van kwetsbare jongeren te realiseren.

Wettelijke maatregel mentorschap

Mentorschap is een wettelijke vertegenwoordigingsmaatregel voor mensen die niet zelf hun belangen kunnen behartigen en niemand anders hebben die dat namens hen kan doen. Mentorschap biedt hun vertegenwoordiging en bescherming. Mentorschap betreft belangenbehartiging en vertegenwoordiging ten behoeve van immaterieel welbevinden. Dit gaat met name over het regelen van en toezien op goede verzorging, verpleging, behandeling en begeleiding. De kantonrechter benoemt een persoon tot mentor, met de taak om iemand te steunen en de bevoegdheid om als vertegenwoordiger op te treden.

Mentorschap Nederland en de Regionale Stichtingen Mentorschap (RSM) hebben een pool van speciaal opgeleide vrijwilligers die deze vorm van mentorschap kunnen uitvoeren.

Gemeenten moeten in hun Wmo-beleidsplan aangeven hoe zij burgers informeren over wie als vertegenwoordiger kunnen optreden (Wmo 2015, artikel 2.1.2. lid 4 onder g). Mentorschap is een van de mogelijkheden van vertegenwoordiging.

Voorbeeld: [Mentorschap Nederland](#)

Vrijwillige mentoring via welzijn

De inzet van vrijwillige mentoring via een lokale welzijnsstelling kan ook van toegevoegde waarde zijn in de ondersteuning van kwetsbare jongeren. Mentoring is een laagdrempelige en preventieve manier van ondersteuning via vrijwilligers. In een mentorproject koppelt men vrijwillige mentoren aan jongeren die tijdelijk een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Dit zijn jongeren die vroegtijdig schoolverlaten, op het verkeerde pad terecht komen of vastlopen op school of in werk. Een mentor biedt hun nieuwe kansen voor de toekomst. Mentoring heeft niet het doel om de problemen van de jongeren op te lossen, maar zorgt er wel voor dat de jongeren de nodige tijd en aandacht krijgen om na te denken over wat zij willen veranderen aan hun situatie.

Voorbeeld: [Kenniskring Mentoring](#)
Gemeente Helmond, [LEV-groep](#)

JIM: een zelfgekozen vertrouwenspersoon

Een ander voorbeeld van vrijwillige mentoring is de aanpak 'JIM': Jouw Ingebrachte Mentor. Dit is een door de jongere zelf gekozen vertrouwenspersoon, zoals een tante, buurman, goede vriendin of sportcoach. Iemand die zowel van de jongere als de ouders vertrouwen krijgt en met hulpverleners wil samenwerken. De JIM is een steunfiguur voor de jongere en adviseert ouders en hulpverleners van gemeenten of instellingen.

Voorbeeld: [Spirit Jeugd- en Opvoedhulp](#)

4. Pas maatwerk toe voor jongvolwassenen via de Participatiewet.

Binnen de Participatiewet zijn diverse mogelijkheden om maatwerk te bieden in de financiële ondersteuning van jongeren bij het toekennen van een bijstandsuitkering.

Vereiste zoekperiode van vier weken

De Participatiewet vereist dat werkzoekenden tot 27 jaar eerst vier weken actief op zoek gaan naar werk of een opleiding, voordat ze bij de gemeente een bijstandsuitkering kunnen aanvragen. Niet alle jongeren in een kwetsbare positie tot 27 jaar kunnen zelfstandig die zoektocht doen. Aan hen mag de gemeente al tijdens die vier weken ondersteuning bieden. Bijvoorbeeld bij een leerwerktraject voor jongeren zonder startkwalificatie (artikel 10f van de Participatiewet) of als jongeren dreigen uit te vallen uit het onderwijs. Ook kan het verstandig zijn om jongeren die uit detentie komen direct te ondersteunen met een bijstandsuitkering. Het college of de gemeenteraad bepaalt of en hoe ze dit willen doen.

Maatwerk bijstandsuitkering op basis van artikel 18 en artikel 52

Gemeenten kunnen maatwerk leveren op basis van artikel 18 van [de Participatiewet](#) indien de situatie daarom vraagt, bijvoorbeeld bij [jongeren met een beperking of ernstige problemen](#). De hoogte van de uitkering kan in maatwerksituaties worden verhoogd of verlaagd, op basis van artikel 18 of via de bijzondere bijstand.

Het college kan bovendien vanaf de aanvraag, dus nog voor het recht op bijstand is vastgesteld, een voorschot verlenen op grond van artikel 52 van de Participatiewet. Wordt het recht op bijstand niet gehonoreerd, dan moet dit voorschot worden terugbetaald.

Voorbeeld: [Het jongerenloket](#) van de gemeente Zaanstad past dit maatwerk toe.

Uitzonderingen toepassen kostendelersnorm

De kostendelersnorm betekent dat bij uitkeringsgerechtigden die een woning delen met meer volwassenen, hun bijstandsuitkering daarop wordt aangepast. Hoe meer volwassen personen in het huis wonen, hoe lager hun uitkering. De redenering hierachter is dat meer personen in een woning samen de woonlasten kunnen delen.

De kostendelersnorm kan niet buiten werking gesteld worden. Het is echter wel mogelijk om in individuele situaties uitzonderingen toe te passen of maatwerk te verlenen, bijvoorbeeld uitkeringsgerechtigden die huisvesting bieden aan mensen in een zeer kwetsbare situatie. Dit betreft altijd maatwerk: een gemeente moet goede argumenten hebben voor deze keuze in een individuele situatie. Dit om de keuze bij een eventueel bezwaar en beroep te kunnen verantwoorden. Juridische grondslagen zijn te vinden in artikel 19a en 20 van de Participatiewet. Op dit vlak categoriaal beleid opstellen is niet mogelijk.

Voorbeeld: De G4-gemeenten passen in specifieke situaties maatwerk toe bij het toepassen van de kostendelersnorm. Zie [gemeente Amsterdam](#): uitzonderingen in artikel 5.8.1, beleidsvoorschriften Werk, Participatie en Inkomen.

5. Bied begeleiding vanuit het budget van onderwijs of Participatiewet aan jongeren van 16-17 jaar. In sommige gevallen is het voor jongeren van 16 of 17 jaar gewenst dat zij begeleiding naar werk krijgen, bijvoorbeeld via re-integratietrajecten of leerwerktrajecten. Deze mogelijkheden zijn in de Jeugdwet beperkt, maar wel aanwezig in de Participatiewet of via het onderwijs.

Vanuit het budget van de Participatiewet of via onderwijsbudgetten (RMC/vsv-middelen) kan ook aan jongeren onder de 18 jaar begeleiding aangeboden worden. Ook niet-uitkeringsgerechtigden (NUG-gers) kunnen ondersteund worden vanuit dit budget. Het betreft namelijk algemene uitkeringen waardoor gemeenten meer beleidsvrijheid hebben om dit budget in te zetten. Zo zijn er voorbeelden van jongeren van 16-17 jaar die speciale leerwerktrajecten gefinancierd krijgen vanuit het onderwijsbudget (RMC/vsv-middelen), of vanuit het budget van de Participatiewet (artikel 10f onderdeel a van de Participatiewet).

Voorbeeld: De gemeente Amsterdam. Zie [artikel 19.2.3](#) van de beleidsvoorschriften Werk, Participatie en Inkomen.

Voor een compleet overzicht van wetgeving voor jongeren: bekijk het [Wettenschema](#) in de Toolkit 16-27.

Op weg naar zelfstandigheid

16-27

